

DEPREM ZARARLARINI AZALTACAK YASAL VE YÖNETSEL DEĞİŞİKLİKLER YAPILMALIDIR

Cemal GÖKÇE (*)

29-30 Eylül-1 Ekim 2004 tarihlerinde İstanbul’ da toplanan “Deprem Şurası” na Odamız etkili bir şekilde katıldı. Şura’ nın gündeminde bulunan 7 ayrı konuyla ilgili olarak nisan ayında başlayan ve haziran ayında tamamlanan komisyon toplantılarına ve komisyon yürütme kurulları ortak toplantısına katılarak, komisyonların gündemini oluşturan konularla ilgili çalışmalar yapılmış, görüşlerimiz komisyon raporlarına ve Şura toplantılarına önemli ölçüde yansımıştır. Yedi ayrı başlık altında hazırlanan komisyon raporları,

- Kurumsal Yapılanma Komisyonu Raporu,
- Mevzuat Komisyonu Raporu,
- Afet Bilgi Sistemi Komisyonu Raporu,
- Mevcut Yapıların İncelenmesi ve Yapı Denetimi Komisyonu Raporu,
- Yapı Malzemeleri Komisyonu Raporu,
- Kaynak Temini ve Sigorta Komisyonu Raporu,
- Eğitim Komisyonu Raporu,

olarak şura gündeminde yer almıştır.

Ülke topraklarımızın %93’ ü önemli deprem etkisi altında bulunmaktadır. Buna rağmen kentlerimiz, belli bir planlamanın sonucu olarak değil, gelişigüzel büyümüştür. Önemli tarım alanlarımız, ormanlarımız, kıyılarımız, su havzalarımız büyük ölçüde yapılaşmaya açılmıştır. Bu anlayışla ortaya çıkarılan yapılarımız denetlenmemiş, kaçak ve denetimsiz yapıların üretimi hayatın doğal bir parçası haline gelmiştir.

Deprem şurası çalışmaları; depremlerde ve benzeri doğa olaylarında ortaya çıkan zararların fazla olması, imar ve yerleşim kararlarındaki yanlışlıklara ek olarak proje ve yapı üretim süreçlerinin yeterli ölçüde denetlenmemesiyle yakından ilgili bir konu olduğu da görülmüştür.

Yine yeni yerleşime açılan bölgelerle, yerleşime açılmış bölgelerde deprem zararlarını azaltmak için doğrudan imar etkinlikleri içinde olan uygulamala-

larda bile; deprem zararlarını azaltacak kentsel riski belirleme ve riskin yönetilmesi konularında teknik bir çalışmanın geliştirilmemiş olması, imar yasasının önemli bir eksikliği olarak görülmüş, konunun altı bir kez daha çizilmiştir.

Gerek şura komisyon çalışmaları sırasında, gerekse şura çalışmaları sırasında altı çizilen temel konulardan biri de, bugüne kadar doğa olaylarıyla ilgili olarak yapılan tüm çalışmaların bir bütünlükten uzak olması konusudur.

Deprem ve benzeri yıkımların sadece hırsız müteahhitlere ve işini doğru yapmayan mühendis ve mimarlara bağlanmasının konuyu anlatmak için yeterli olmadığı, bu durumun buzdağının sadece görünen bir yüzü olarak karşımıza geldiği çalışmalar sırasında önemli ölçüde vurgulanmıştır.

Depremlerle karşılaşmadan önce deprem zararlarını en aza indirecek önlemlerin alınması, deprem öncesi gerekli hazırlıkların yapılarak deprem güvenli yapıların üretilmesi ve mevcut yapıların deprem güvenliklerinin sağlanması, “zarar azaltma” işleminin en temel yanıdır. Bu nedenle imar ve yapı sisteminin risk yönetimini içerecek şekilde düzenlenmesi, altı çizilen önemli bir konu olarak şura çalışmalarının önemli bir odağı olmuştur.

Ayrıca, devlet geleneğinde olmayan toplumsal işbirliği ve kurumsal yapılanmalarda toplumun doğa olayları ve afet riski konularında bilinçlendirilmelerinin gereği, toplantıların önemli bir tartışma konusu olmuştur. Bu bağlamda, kamu kurum ve kuruluşları ile çeşitli meslek kuruluşlarının belirlenen konularda etkili bir işbirliğini gerçekleştirmeleri zorunlu olmaktadır. Bunun için zarar azaltma, iyileştirme, hazırlıklı olma ve depreme müdahale aşamalarının kurumlar arası işbirliği ile mümkün olacağı tartışmaların çerçevesini oluşturmuştur.

Doğal bir süreç olan deprem, yapı üretim sürecinin doğru olarak planlanmasıyla birlikte, doğru bir proje denetimi ve yapı denetim sisteminin kurulması da önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, mesleki yeterliliği temel alan ve

(*) İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şube Başkanı

mesleki sorumluluk sigortasının zorunlu olmasını sağlayacak bir yapı denetim sisteminin kurulması, deprem şurası komisyonları çalışmalarında ve şura çalışmalarında dikkatle altı çizilen konular olmuştur.

Gerek şura komisyon çalışmaları evresinde, gerekse şura çalışmaları sırasında farklı görüşlerin ifade edilmesi elbetteki önemli olmuştur. Fakat farklı görüşleri ifade edenlerin ticari kaygıyı teknik kaygının önüne koymaları dikkatlerden kaçmadığı gibi, sadece konuya kendi temsiliyetleri ekseninden veya gelecekte kendilerinin bir kazanımları çerçevesinde bakmaları son derece talihsiz bir durum olarak şura gündemine taşınmıştır.

Bu bağlamda uluslararası bir kuruluş olan "ABET" "olması gereken mühendislik programlarının matematik, temel bilimler ve mühendislik bilgilerinin uygulanması, başka disiplinlerle birlikte çalışabilme yeteneğinin geliştirilmiş olmasının yanında, modern mühendislik araçlarını kullanabilme becerisini göstermesi gerekir" diyerek, deprem zararlarının fazla olmasını "Deprem Mühendisi" nin olmamasına ve lisans düzeyinde "deprem mühendisi" nin yetiştirilmemesine bağlanması, son derece talihsiz bir değerlendirme olarak şura gündemine de yansımıştır. Eğitim komisyonu raporuyla gündeme gelen ve "deprem mühendisliği lisans programını başlatarak atacağımız bu adımın, üyesi olacağımız Avrupa Birliği' ne teknik bilgi ve deneyim kazandırabilmesi, gittikçe küreselleşen dünyada teknik elemanlarımızın göreceli bir üstünlük sahibi olabilmeleri açısından da olumlu olacağına inanılmaktadır." denilerek, lisans düzeyinde "deprem mühendisi" yetiştirilmesinin gerekçeleri (!) oluşturulmaya çalışılmıştır.

Eğitim komisyonu raporunun görüşülmesi sırasında bir-iki şura üyesinin dışında kimsenin onay vermediği "deprem mühendisi" adıyla yeni bir meslek disiplininin ortaya çıkarılmaya çalışılması, talihsiz bir savunmayı da gündeme getirmiştir.

Yapılarımızın depremlerde göçme nedeni, depreme dayanıklı yapıların tasarlanması ve bu yapıların denetlenmemesiyle yakından ilgili bir konudur. Doğru bir denetim sisteminin uygulanarak mevcut mühendislik ilke ve yönetmeliklerine göre yapılmış olan hiçbir yapının, yaşamış olduğumuz depremlerde bugüne kadar göçtüğüne tanık olmadığımızı da ifade etmek isterim.

Bugün sayıları 46'ya ulaşan ve alt yapısı son derece yetersiz inşaat mühendisi yetiştiren okulların her geçen gün biraz daha artması, bu okulları bitirerek diploma alan herkesin, uygulamada herhangi bir deneyime sahip olmaksızın bir anlamda sınırsız mesleki yetki ile donatılmış olması, hizmetin niteliği ve güvenilirliği açısından çok ciddi sakıncalar doğurduğu da unutulmamalıdır. Bu ve

benzeri sorunlarla karşılaşan ülkeler hizmetin verilmesi aşamasında oluşabilecek risklerin azaltılması için "Yetkin mühendislik / mimarlık" uygulamasını yürürlüğe koymuşlardır. Bu nedendir ki şura çalışmaları evresinde "Yetkin Mühendislik" yasasının bir an evvel yürürlüğe sokulması kaçınılmaz bir görev olarak siyaset kurumunun önünde bulunduğu her evrede altı çizilen önemli bir konu olmuştur.

Bu kapsamda 3458 sayılı "Mühendislik ve Mimarlık Hakkındaki Kanun"un değiştirilmesi ve ülke şartlarına uygun bir mühendislik mimarlık yasasının çıkarılması şura çalışmalarının her evresinde vurgulanan önemli konulardan belkide birincisi olmuştur.

"Yetkin Mühendislik / Mimarlık" konusunun gerek üniversitelerin, gerekse Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın gündemine girmiş olması önemli bir konu olmakla birlikte, bir başka problemi de beraberinde taşıdığı açıktır.

Bir yandan "elit" bir "yetkinliği" savunan çevrelerin konuyu değerlendirilme biçimi, diğer yandan da son derece "larj" bir yetkin mühendislik sistemini savunanları da gündemin baş köşesine oturtmuştur. Bu durum Odamızın sorumluluğunu bir kat daha arttırmaktadır. Ülkemizin mühendislik problemlerinin çözümü ancak mevcut problemlerin doğru kavranmasıyla olanaklı olabilir. Yıllardır Yetkin Mühendisliği savunan Odamız, ülkemizin mühendislik sorunlarını irdeleyerek yeni bir yasa tasarısı önermesi kaçınılmaz bir görev olarak karşımızda durmaktadır.

Ayrıca, deprem şurası çalışmaları göstermiştir ki, dünyamızdaki hızlı değişimin ve karmaşıklığın ortaya çıkardığı yeni tasarım ve üretim biçimleri, toplumsal ve bireysel yaşamımızı da önemli ölçüde etkilemiştir. Bilimin ve yüksek öğretimin doğal alanı olması gereken üniversiteler, sadece öğrenenlerin ve öğretenlerin birarada bulunduğu mekansal bir kesişme yeri olarak tanımlanmamalıdır.9 Başta üniversitemiz olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlarda, iletişim ve etkileşimin önemli ölçüde ortaya çıkardığı zihinsel faaliyetlerin etkileyici bir arşiv alanı olarak da değerlendirilmeli, yeni açılacak mühendislik okulları da bu bağlamda değerlendirilerek açılmalıdır.

Yine, deprem şurası çalışmaları önemli ölçüde hatırlatmıştır ki deprem yıkımları; merkezinde insanın bulunduğu sosyal, ekonomik, teknik ve siyasal boyutları olan bir olgudur. Depremi yalnızca anlamaya çalışmak sorunu çözmeye yeterli olmamaktadır. Fayların bulunduğu yerler belirlenirken, bu fayların çevresinde insanların da yaşadığı bilinmeli, bu doğrultuda gerekli olan planlama ve mühendislik hizmetlerinin yeterli düzeyde yapılması için gerekli olan yasal ve yönetsel düzenlemelerin bilimsel ölçekte yapılması gerekmektedir.

Sonuç olarak;

- Doğa olaylarıyla ilgili gerekli verilerin toplanması ve uygulamaya sokulması bir devlet politikası olarak sistematik bir çerçevede yürütülmelidir.
- Depremlerden önce alınacak önlemlerin, deprem sonrasının işini de büyük ölçüde kolaylaştırdığı gerçeği dikkate alınmalıdır.
- Depremlere karşı önlem almak teknik bir sorun olarak dikkate alınmalı, siyasal bir fayda ve etkinlik sağlamak bağlamında değerlendirilmemelidir.
- Depremlere ve benzeri doğa olaylarına karşı alınacak önlemler, olağanüstü bir önlem olarak değil, sıradan bir işleyiş gibi düşünülmelidir.

- Depremlere ve benzeri doğa olaylarına karşı alınacak önlemler hazır kaynaklarla yürütülmeli, deprem ve benzeri afet sonrası aceleyle ortaya çıkarılan yeni kaynakların çok fazla bir yarar sağlamayacağı bilinmelidir.

- Deprem ve benzeri doğa olaylarına karşı önlem almak, öncelikle risklerden kaçınmayı, risklerden kaçamıyorsanız mevcut riski azaltmayı, riskleri azaltmak da yeterli olmuyorsa, mevcut risklerin paylaşılması büyük önem taşımaktadır.

Bu ve benzeri konularda gerekli olan yasal ve yönetsel düzenlemelerin yapılmasının zorunluluğu, bugünkü siyasal iktidarın önüne konmuş olan ertelenemez bir görevdir.

Deprem Şurası Konuşmalarından ...

MEVZUAT KOMİSYONU OTURUMU

Dr. Oğuz GÜNDOĞDU (TMMOB Yönetim Kurulu II. Başkanı): Ben tanımlaya girmeyeceğim. Zaten hiç de yapmadım ben bu işi hayatımda. Şimdi bu meslekler konusunun bu anlamda buraya, rapora girmesi yanlış olacak, onu söyleyecektim. Bir cümle bu. Yani yanlış olmuş. Onun için bir sürü tartışma zaten Türk Mühendis Mimar Odaları içinde var. Biz bunları çözmeye çalışıyoruz. Bayındırlığın yazıları da var bu konuda. Bu sizin işinizdir; bu meslekler hakkında, görevleri hakkında sizin işiniz diye iki tane 3 yıl önce yazılan ve yeni bir tane daha yazı var. Buna rağmen bu rapor sanki bir karar gibi. Ben bunun tümünün çıkartılmasını istiyorum bu rapordan. Yanlış bu iş, bu tartışma bizi yorar.

İkincisi; Şehirleşme ve Kentleşme Kanun Tasarı Taslağı toplantılarında İmar Mevzuatı içinde Yapı Kanunu konuşulmadı hiç. Orada bir uzlaşma vardı. Yapı Kanunu, yapı, sadece belirli bir disiplini ilgilendiren konu değildir; makinesinden, elektrikliğinden, inşaat mühendisliğinden, jeofizikten jeologa kadar bir süreçtir. Hatta çevre sağlığını da ilgilendiren planlama açısından, biraz önceki konuşmacının belirttiği gibi bazı konuları da ilgilendirir. Bunun ayrı bir kanun olarak düşünülmesi tekrar Türk Mühendis Mimar Odaları içinde yeni bir tartışma nedeni olur. Orada bir konsensüs vardı. O yüzden Türk Mühendis Mimar Odaları arasında bu konu konuşulmamıştır ve biz şu anda buna karşıyız. Konuşulur, bir konsensüs sağlanır, biz görüşlerimizi; evet olumluymuz, şöyle olsun deriz. Ben bunları belirtmek istedim teşekkür ederim.

KAYNAK TEMİNİ VE SİGORTA KOMİSYONU OTURUMU

Taner YÜZGEÇ (İnşaat Mühendisleri Odası Başkanı): Sayın Başkan, Sayın Divan. Aslında rapor olarak, öğleden önceki oturumun raporu olan; ama konu olarak, bu oturumu ilgilendirdiği için biraz karmaşık gibi görünen bir durumu ifade etmek isti-

yorum. Öğleden önceki oturumda Mevcut Yapıların İncelenmesi ve yapı denetimi komisyonunun raporunda, ilgili kitabın 172 sayfasında, tamamen katıldığım bir ifadeyi izninizle okumak istiyorum; “*Sigorta uygulaması, yapı denetim sisteminin kontrol mekanizmalarından biridir. Sigortalanan kişi veya kurumların faaliyetleri yakından incelenerek, bunlara hasarsızlık indirimi veya hasar durumunda pirim artırımı gibi teşvik ve ceza yöntemleri uygulanabilir. Müteahhitlik, mimarlık ve mühendislik hizmetlerinin yetkinliğine önem veren, denetleyen, ciddi bir uygulamada, sigorta riski minimuma indirilecektir. Sigorta uygulamasının devreye girmesiyle yetkinlik, bir zorunluluk olacak; yetkin olmayanlar için risklerin yüksek olacağından kötünün elenmesi mümkün kılınacaktır.*” denilmektedir. Bu çerçevede de, yapı denetimi ile alakalı olmak üzere, dört tane sigorta çeşidi belirlemiş durumda. İnşaat Bütün Riskler Sigortası, Mesleki Sorumluluk Sigortası, Yapı Kusuru Sigortası ve Deprem Teminatı Denilmektedir.

Çelişkili bulduğum konu şudur: Öğleden sonraki yani Kaynak Temini ve Sigorta Komisyonunun raporunda “*Yapı kusuru sigortasında, bu sigorta ile, doğal afetler, kullanım hatası ve mevzuatla belirlenen diğer hususlardan dolayı zararlar hariç olmak üzere...*” ifadesi yer almaktadır. Yani, deprem veya doğal afetlerden kaynaklanabilecek hasarlar, bu sigortanın kapsamı dahilinde olmamaktadır. O zaman yapılarda, zorunlu olarak getirilmesi düşünülen bu türlü bir sigorta sisteminin genel olarak, yapı denetim sistemine ne ölçüde fayda getirebileceği, aslında bir soru işareti olarak belirlemektedir. Yani, sadece olasılık hesapları çerçevesinde sigortacılık önerilmektedir. Yani “zümrüt apartmanı” gibi “hicret apartmanı” gibi kendiliğinden göçen yapılar sigorta kapsamına alınmaktadır. Yılda yaklaşık 60.000 yapının üretildiği ülkemizde 10 yılda 2 tane sinin göçtüğü düşünülürse, yani deprem gibi doğal afetler sigorta kapsamının dışında tutulursa sigorta sisteminin yapı denetim sistemine nasıl bir desteği ya da faydası olabilir. Bu merak konusudur. Komisyona sormak istediğim konu budur. Teşekkür ediyorum.